

КВАЛИТЕТНА НАСТАВА ИСТОРИЈЕ У 21. ВЕКУ ПРИНЦИПИ И СМЕРНИЦЕ

Смернице

Превод суфинансирала
Европска унија

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Превод овог документа је припремљен уз помоћ средстава заједничког пројекта Европске уније и Савета Европе, "Квалитетно образовање за све." Ставови и мишљења изражени у њему представљају одговорност аутора и ни на који начин не изражавају званичне ставове Европске уније ни Савета Европе.

Дозвољена је репродукција извода (до 500 речи), осим за комерцијалне сврхе, под условом да је очуван интегритет текста, да се одломак не користи изван контекста, да не даје непотпуне информације нити на неки други начин доводи читаоца на погрешне закључке о његовој природи, обиму или садржају текста. Извор текста је увек обавезно навести на следећи начин "© Савет Европе, 2022". Све друге захтеве за репродукцију/превод дела и целог текста, треба упутити на Директорат за комуникације, Савет Европе (F-67075 Strasbourg Cedex или на publishing@coe.int). Сву осталу кореспонденцију која се односи на ову публикацију треба упутити на Генерални директорат за демократију.

Корице и дизајн: Documents and Publications
Production Department (SPDP), Council of Europe

Фотографија на насловној страни: © Shutterstock

Превео: Марко Шуица

© Савет Европе, новембар 2022. Сва права задржана
Лиценцирано Европској унији под условима

У тексту документа именице у множини које се односе на главне учеснике у образовном процесу (ученице, ученике, наставнице, наставнике) односе се подједнако на оба рода.

Садржај

УВОД	7
УКЉУЧИВАЊЕ КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКУ КУЛТУРУ	9
ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ВРЕДНОВАЊЕ	11
ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ИНИЦИЈАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА	12
ПРИНЦИПИ И СМЕРНИЦЕ ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИСТОРИЈЕ И ПЕДАГОГИЈЕ ЗАСНОВАНИХ НА НАЧЕЛИМА ДЕМОКРАТИЈЕ, УВАЖАВАЊА РАЗЛИЧИТОСТИ И ИНКЛУЗИВНОСТИ	13
1. Креирати флексибилне програме наставе и учења и интерактивне педагошке приступе који уважавају културне разноликости	14
2. Подучавати и учити о сложеној историји демократије	16
3. Осветљавати на који начин је деловање обичних појединаца и група људи обликовало историју друштва	18
4. Препознавати да су људи различите културне, верске и етничке припадности често дуго присутни у друштвеним заједницама	20
5. Вредновати вишеструке идентитете „других“ и нас самих	22
6. Обезбеђивати одговарајуће инструменте за вредновање историјских извора и супротстављање манипулативној пропаганди	24
7. Указивати на историјска питања која би могла да буду осетљива или контроверзна	26
8. Усклађивати когнитивне, емоционалне и етичке димензије у настави и учењу историје	28
ПРЕГЛЕД ПРОЈЕКТА	30

Компетенције за демократску културу (КДК)

Вредности

- Вредновање људског достојанства и људских права
- Вредновање културне разноликости
- Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права

Ставови

- Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама
- Поштовање
- Грађански дух
- Одговорност
- Самоефикасност
- Толеранција према двосмислености

Компетенције

- Аутономне вештине учења
- Вештине аналитичког и критичког размишљања
- Вештине слушања и опажања
- Емпатија
- Флексибилност и прилагодљивост
- Језичке, комуникативне и вишејезичне вештине
- Вештине за сарадњу
- Вештине за решавање сукоба

Вештине

- Знање и критичко разумевање себе
- Знање и критичко разумевање језика и комуникације
- Знање и критичко разумевање света: политике, права, људских права, културе, култура, религија, историје, медија, економије, околине, одрживости

Знање и критичко разумевање

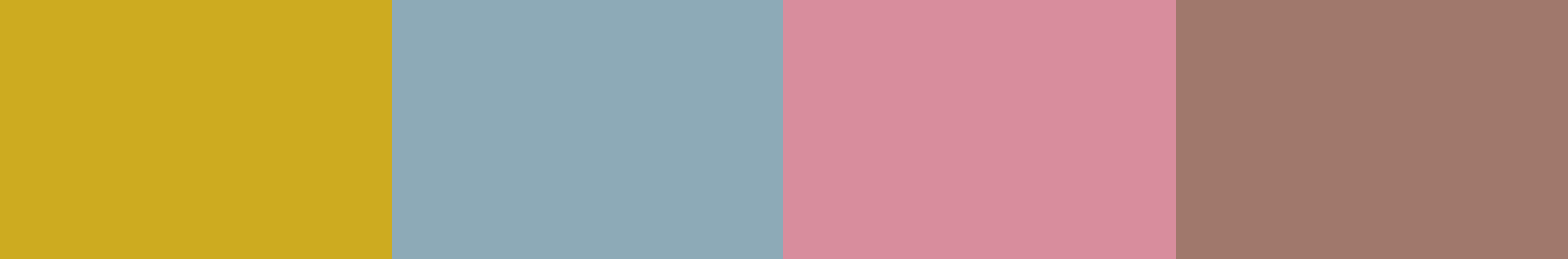
Увод

Образовање из предмета историја има важну улогу у суочавању са актуелним политичким, културним и друштвеним изазовима са којима се Европа сусреће, пре свега оних, условљених повећањем разноликости друштва, интеграцијом миграната и избеглица у Европи, или нападима на демократију и демократске вредности. Стога, општи циљ ових *Принципа и смерница* представља унапређивање стручности и капацитета, неопходних како би образовање из предмета историја могло успешно да одговори таквој улози. Они почивају на визији наставе историје Савета Европе која је исказана у великом броју кључних докумената Савета министара и Парламентарне скупштине Савета Европе.

Главни подстицај је произашао из четири регионална семинара, која су одржана у периоду 2016-2017, у оквиру међувладиног пројекта *Образовање за разноликост и демократију: настава историје у савременој Европи*. На њима су се окупили државни званичници и стручњаци који се баве образовањем из историје свих држава чланица. На семинарима су се у фокусу нашле три кључне теме: изградња разноликих, инклузивних и демократских друштва; бављење осетљивим и контроверзним питањима; и развијање критичког историјског мишљења у дигиталном добу.

Принципи и смернице су првенствено намењени оним политичарима, званичницима и другим креаторима образовних политика, који су одговорни за израду школских наставних планова и програма наставе и учења историје у свим државама чланицама, али исто тако, оним наставницима и едукаторима чија је улога да подучавају следећи званичне програме. Очекује се да ће сви који воде рачуна о суштини, квалитету и образовним димензијама историје која се учи у школама, укључујући ученике, њихове родитеље и ширу јавност, препознати вредност и корисност овог документа. Иако су *Принципи и смернице* првенствено усмерени на наставу и учење историје, треба их посматрати у контексту ширих образовних циљева и посвећености образовању које промовишу Савет Европе, Европска комисија и УНЕСКО.

У Инчеонској декларацији (Incheon Declaration) - *Образовање 2030*, Оквир за акцију (FFA) понуђена је визија образовања која превазилази утилитарни приступ и захтева да се интегришу „вишеструке димензије људског постојања“. Она дефинише квалитетно образовање као оно које „подржава креативност и знање и обезбеђује стицање основних вештина писмености и рачунања, као и аналитичност, решавање проблема и друге когнитивне

вештине вишег нивоа, међуљудске и друштвене вештине. Такво образовање, такође, развија вештине, вредности и ставове који омогућавају грађанима да воде здрав и испуњен живот, доносе одлуке засноване на информисаности и одговорају на локалне и глобалне изазове.“ Поред тога, потписници Декларације су се обавезали да ће развијати „инклузивније, прилагодљивије и отпорније системе образовања који ће задовољити потребе деце, младих и одраслих... укључујући интерно расељена лица и избеглице.“

■ Инчеонску декларацију – Образовање 2030 Оквир за акцију (FFA), усвојиле су 184 државе, чланице Унеска и светска образовна заједница на састанку који је одржан на високом нивоу (Париз, новембра 2015) упоредо са 38. Генералном конференцијом Унеска.

■ Учење историје има посебан допринос у остваривању наведене визије циља и преузетих обавеза. Оно омогућава увиде у сложеност и разноликост људског понашања у прошлости; развија способност испитивања различитих, чак и међусобно супротстављених, наратива; захтева да аргументи буду поткрепљени разноврсним доказима. *Историја* у школама може да пружи наведени допринос само ако садржаји који се уче, и начин на који се учи, као и квалитет расположивих ресурса то омогућавају.

Укључивање компетенција за демократску културу

Сви школски предмети на одређени начин омогућавају развој вредности, ставова, вештина, знања и критичког разумевања као саставног дела *Референтног оквира компетенција за демократску културу*¹. Историја је специфичан школски предмет пошто пружа одговоре који омогућавају критичко разумевање садашњости, учећи да било које обележје прошлости мора бити тумачено у складу са својим историјским контекстом и подизањем свести да су историјска тумачења предмет расправе. *Мисаони процеси који се развијају проучавањем историје чине основу расуђивања која је применљива на друге предмете изучавања*. Стога, историјско критичко знање и разумевање политичких, друштвених, културних и економских система преплиће се са демократском културом, која је неопходна за активно учешће у грађанском друштву.

Критичко разумевање историјских појава олакшава процес развијања *Компетенција за демократску културу* (КДК) и прожима школске предмета историја и грађанско васпитање. Образовању из предмета историја може да допринесе укључивање и прилагођавање педагошких приступа садржаних у КДК, чиме ће се створити клима у учионици у којој млади људи могу активно да истражују историјска питања стичући искуства и учећи о, кроз и за демократску културу. Такав приступ омогућава развој способности које су младим људима потребне да постану активни учесници у демократској култури и развијају понашање које наглашава дијалог и сарадњу, решавање конфликата мирним средствима и активно учешће у сфери јавног простора.

1. *Референтни оквир Компетенција за демократску културу* је изворни документ заснован на вредностима Савета Европе: поштовању људских права, демократији и владавини права. Његова сврха је да обезбеди свеобухватан ресурс за планирање и имплементацију наставе, учења и оцењивања *Компетенција за демократску културу* и интеркултуралног дијалога на транспарентан и смислен начин, приступачан свима заинтересованима. Он пружа систематичан и свеобухватан оквир за имплементацију Образовања за демократско грађанство, Образовања за људска права и Интеркултуралног образовања у системима формалног образовања од предшколског, преко основног и средњег образовања, до високог образовања. Документ доступан на интернет адреси: <https://www.coe.int/en/web/education/home>

■ Укључивање и прилагођавање КДК представља одговорност креатора образовних политика и практичара који поседују темељна знања и разумеју специфичне контексте који, подложни дискретним али и значајним променама, неизбежно утичу на образовне процесе. Успешно укључивање у наставни процес активности учења и подучавања који уважавају вредности, развијају ставове, вештине, знања и критичко разумевање за демократску културу у образовању, зависиће, у крајњој инстанци, од способности наставника да планирају и осмисле образовне активности у складу са потребама њихових ученика.

■ Стицање КДК представља целоживотни процес, пошто појединци непрекидно проживљавају нове и различите контексте које анализирају и планирају; стога то не представља линеарни прогресивни пут ка све већој компетентности у вођењу интеркултурног дијалога, или учешћа у демократским процесима. Пошто се компетенције увек развијају интеракцијом различитих аспеката четири димензије – вредности, ставова, вештина, знања и критичког разумевања – *Референтни оквир компетенција за демократску културу захтева холистички приступ.*

Импликације на вредновање

■ Кључни концепти садржани у *Принципима и смерницама су – демократија, разноликост и инклузивност*. Такви концепти подразумевају усвајање образовних процеса и контекста који одражавају вредности демократије и људских права. Осим тога, ако наведени концепти треба да представљају ослонац у вођењу живота, онда они захтевају да људи буду спремни да усвоје одређени скуп вредности, ставова и понашања – компетенција, које су од суштинског значаја за изградњу демократског друштва.

■ Главни изазов за наставнике историје је, дакле, како могу да утврде да ли су успешни у испуњавању овог захтева, чија важност и релевантност се огледају у чињеници да вредновање има значајан ефекат на понашање ученика и наставника који придају већи значај и поклањају више пажње оним деловима програма наставе и учења који се оцењују.

■ Што се тиче вредновања, РОКДК има за циљ да допринесе развоју образовних пракси које оснажују ученике. Из тог разлога, избор одговарајућих приступа и метода вредновања захтева посебну пажњу. Ниједан ниво остварености компетенција не може се сматрати недовољним, јер све компетенције имају потенцијал да се додатно развијају.

■ Неке методе вредновања, иако корисне за процену остварености исхода у областима које су специфичне за критичко знање и разумевање историје, нису нужно у складу са подучавањем и учењем усмереним на упознавање демократских пракси и поштовање људских права. Неким методама вредновања, такође, може недостајати транспарентност, недостатак поштовања самих ученика (или бар могу бити тако схваћени), а чак могу имати и негативан утицај на ученичко напредовање.

■ Начини вредновања треба да буду у складу са нормама и постулатима образовања које има за циљ да ојача и унапреди демократске вредности, поштовање људског достојанства и људских права.

■ Важно је избегавати неправилну употребу дескриптора за евалуацију ученика. Листа дескриптора није креирана како би се користила као контролна листа према којој се вреднује понашање ученика, или као средство формирања оцене. Они циљају знање, развој и побољшање вештина демократске културе током читавог живота.

■ Неки од постулата за вредновање који произилазе из наведеног су:

- ▶ вредности и ставови су лични и због тога треба да се процењују првенствено на основу понашања ученика које испољавају јавно, у друштву.
- ▶ понашање ученика обично варира у различитим ситуацијама, чак и у сличним контекстима, и због тога њихови ставови и вредности које заступају могу изгледати нестално и неповезано.
- ▶ сваки напредак у развоју жељених вредности и ставова може бити неуједначен.

Импликације на иницијално образовање и стручно усавршавање наставника

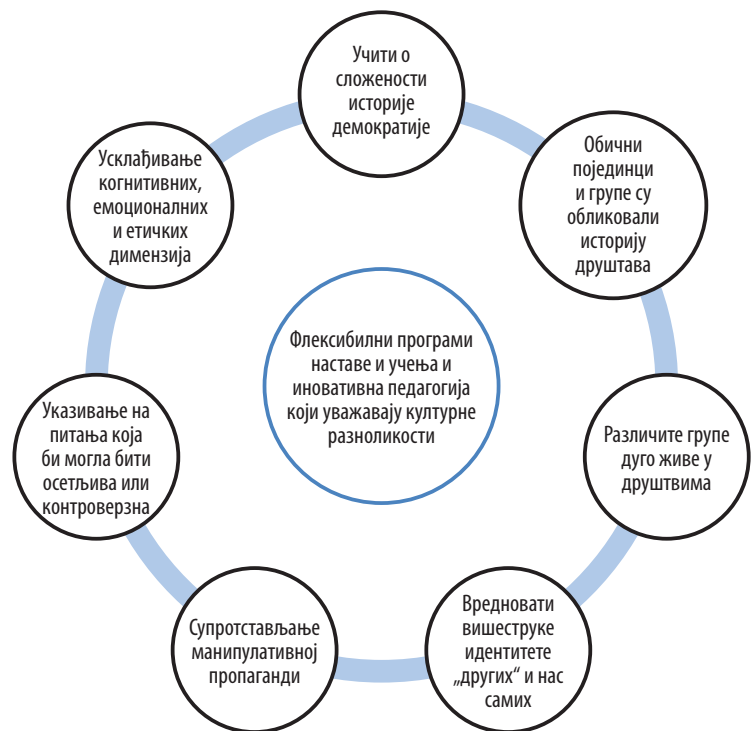
- Успех укључивања у образовни процес активности учења и подучавања усмерених на уважавање вредности, изградњу ставова, вештина и стицање знања и критичког разумевања као дела демократске културе у образовању, у крајњем случају ће зависити од способности наставника да планирају и развију образовне активности у складу са потребама њихових ученика.
- Образовање за демократију и разноликост представља задатак на коме треба непрекидно радити. Он захтева одговарајућа улагања у школе и наставнике, како у интелектуалном, тако и у смислу ресурса.
- Унапређивању капацитета наставника, као и њихових едукатора, треба дати висок приоритет како би они помогли ученицима да усвајају демократске вредности, подстичу радозналост и развијају ставове засноване на поштовању других. Ово би требало да има подједнак значај као и унапређивање њихових капацитета да преносе знања школског предмета и развијају когнитивне вештина ученика.
- Иницијално образовање и стручно усавршавање наставника које се заснива на КДК требало би да буде реализовано на принципу трансверзалности.
- Образовање наставника треба да обухвати образовање о културној разноликости како би се изградила свест о „другости“, остварила одговарајућа друштвена инклузија, као и да би се изградиле вештине и омогућила флексибилност у суочавању са друштвеном неосетљивошћу и неприхватљивим облицима понашања.
- У савременој дигиталној ери потенцијална корист коју омогућава употреба технологија у настави историје може бити остварена уколико наставници поседују потребно знање, вољу и ресурсе. То истовремено захтева адекватну подршку креатора образовних политика и одговарајуће стручно усавршавање наставника.

Подучавање и учење историје у савременој Европи

- У даљем тексту се налази листа *Принципа и смерница* за креирање програма наставе и учења и примену педагогије који би били засновани на начелима разноликости и инклузивности. Сваки принцип је праћен одговарајућим смерницама које нуде образложење за разумевање различитих елемената садржаних у поједином принципу.
- Иза смерница налази се уоквирени одељак који садржи списак компетенција за демократску културу које се могу развијати учењем историје, чиме се кључни принципи повезују са РОКДК.
- Документ се завршава табелом која операционализује све претходно објашњене елементе и омогућава увид у различите димензије пројекта – принципе, њихове кључне идеје, главне елементе програма наставе и учења, педагошке приступе и везе са РОКДК.

Принципи и смернице за успостављање програма наставе и учења историје и педагогије заснованих на начелима демократије, уважавања различитости и инклузивности

1. Креирати флексибилне програме наставе и учења и интерактивне педагошке приступе који уважавају културне разноликости
2. Подучавати и учити о сложеној историји демократије
3. Осветљавати на који начин је деловање обичних појединаца и група људи обликовало историју друштва
4. Препознавати да су људи различите културне, верске и етничке припадности често дуго присутни у друштвеним заједницама
5. Вредновати вишеструке идентитете „других“ и нас самих
6. Обезбеђивати одговарајуће инструменте за вредновање историјских извора и супротстављање манипулативној пропаганди
7. Указивати на питања која би могла да буду осетљива или контроверзна
8. Усклађивати когнитивне, емоционалне и етичке димензије у настави и учењу историје

1. КРЕИРАТИ ФЛЕКСИБИЛНЕ ПРОГРАМЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА И ИНТЕРАКТИВНЕ ПЕДАГОШКЕ ПРИСТУПЕ КОЈИ УВАЖАВАЈУ КУЛТУРНЕ РАЗНОЛИКОСТИ

” Флексибилни програми наставе и учења, као и интерактивни педагошки приступи који уважавају социо-културну разноликост ученика могли би да приближе различите и потенцијално конфликтне историјске наративе. Иако се међусобно разликују у постављању тежишта, придавања значаја одређеним садржајима, ставовима или коначним закључцима, сви наративи садржани у програмима морају бити утемељени на доказима из историјских извора, при чему не смеју игнорисати оне доказе супротне гледишту који одређени наратив заступа. Они морају да поштују интелектуалне вредности као што су инсистирање на истинитости, поуздана аргументација и уважавање доказа.

Смернице

- 1. Да ли наставници могу да промене своја дубоко укоренења уверења о историји? Кључна је флексибилност наставника.**
 - 1.1. Наставници треба да буду свесни и отворени према сопственом разумевању прошлости, својим ставовима, предрасудама, стереотипима и пристрасностима, и да промовишу инклузивно друштвено окружење у коме се ученици осећају сигурно и у коме могу слободно да износе своја мишљења и неслагања у ситуацијама које могу довести до озбиљног и захтевног дијалога.
- 2. Програм наставе и учења треба да тежи широкој друштвеној инклузивности и да обухвати искуства мањинских група и миграната.**
 - 2.1. Програм наставе и учења који је фокусиран само на историју и културу већинске групе у друштву ограничава и обесхрабрује ученике који јој не припадају да се озбиљније укључе у наставни процес. Ученици који не припадају већинској групи такав програм из сопственог угла могу схватити као недовољно смислен, небитан, а понекад и увредљив. Потребно је указати на недовољно уочљиве активности и поруке које могу да се провуку у програмима наставе и учења историје.
 - 2.2. Програм наставе и учења који је фокусиран само историју и културу већинске групе у друштву, такође, ускраћује могућност да ученици који припадају већинској групи уче о другима.

3. **Инклузија представља процес који подразумева препознавање и уважавање разноврсних потреба свих ученика кроз повећање партиципације у учењу, култури и животу заједница, као и смањење искључености ученика унутар и из самог система образовања. Инклузија подразумева промене и обликовање наставних садржаја, приступа, структура и стратегија.**
 - 3.1. Прихватити да идентитети, порекло, погледи на свет ученика и наставника захтевају свесно и доследно ослањање и повезивање са непосредним и историјским искуствима, емоцијама и веровањима ученика и њихових породица, и размотрити како се они повезују са локалним, националним и глобалним историјским темама.
4. **Наставници би требало да размотре одговарајући избор наставних ресурса из свеобухватног и инклузивног скупа извора како би избегли културну доминацију, стереотипе и дискриминацију.**
 - 4.1. Идентификовање очигледних стереотипа у наставним материјалима за предмет историја представља релативно једноставну активност. Насупрот томе, прикривени стереотипи засновани на полу, етничкој припадности, језику, друштвеном статусу, или као последица недавног доласка у одређену друштвену групу представљају изазове које би наставници и ученици требало да промишљају кроз дијалог.

Приликом израде флексибилних програма наставе и учења и интерактивних педагошких приступа заснованих на уважавању културне разноликости, према предложеним смерницама може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

2. ПОДУЧАВАТИ И УЧИТИ О СЛОЖЕНОЈ ИСТОРИЈИ ДЕМОКРАТИЈЕ

” У суштину демократских друштава је уткана потреба појединаца да доносе властите изборе засноване на одлукама које су утемељене у рационалности и доброј информисаности. Образовање из историје, по својој суштини, научним вештинама које захтева, као и по својој педагогији, може да пружи значајан допринос у припреми младих за демократско доношење одлука.

Смернице

1. **Приликом подучавања о демократији фокус је на стицању знања и развијању критичког разумевања.**
 - 1.1. Доприносећи разумевању и развоју демократских вредности, образовање из историје подразумева подучавање и учење о историјским борбама за успостављање демократије и остваривање слободе, или о развоју демократских институција и демократских процеса.
2. **Учењем кроз демократску партиципацију и процедуре ученици се усмеравају на искуствени процес који подстиче афективну димензију учења.**
 - 2.1. Настава и учење историје одвија се у учионицама где ученици учествују у доношењу одлука, практикују сарадничко учење, слободно изражавају своје ставове, тумаче догађаје, слушају супротне ставове поступајући рационално уз уважавање саговорника, свакодневно учествујући у дискусијама на часу.
 - 2.2. На такав начин ученици развијају понашање које уважава демократске вредности и ставове.

3. Учење које омогућава историјско и критичко разумевање демократије и развија се кроз демократски педагошки процес је учење за демократију.²

3.1. Таква врста учења припрема и оснажује ученике да постану активни и самостални учесници у демократији, интеркултурном дијалогу и у друштву уопште.

Приликом подучавања и учења о сложеној историји демократије, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права
- ▶ Поштовање
- ▶ Грађански дух
- ▶ Одговорност
- ▶ Самоефикасност
- ▶ Толеранција према двосмислености
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Вештине слушања и опажања
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

2. Ове разлике се односе на диференцираност између учења о људским правима, кроз поштовање људских права и за људска права у Декларацији УН о људским правима. Образовање и обука. Видети: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Pages/UNDHREducationTraining.aspx>

3. ОСВЕТЉАВАТИ НА КОЈИ НАЧИН ЈЕ ДЕЛОВАЊЕ ОБИЧНИХ ПОЈЕДИНАЦА И ГРУПА ЉУДИ ОБЛИКОВАЛО ИСТОРИЈУ ДРУШТВА

” Друштвена историја постаје све значајнија област образовања из историје. Друштвена историја је важна, како због наглашавања инклузивне и репрезентативне димензије прошлости, тако и због чињенице да упознавање са искуствима грађана забележених у прошлости утиче на развој грађанске партиципативности.

Смернице

- 1. Само историја може да пружи увиде у то како су се људи у прошлости понашали и међусобно повезивали и да укаже на мотивацију, прилагодљивост, и на то, шта су људска бића способна да ураде било добро, или зло.**
 - 1.1. Проучавање историје треба да пружи ученицима примере како су поступци људи у прошлости, било индивидуално или колективно, мењали свет. Као и у савременом друштву, велики део људи у прошлости нису били само пасивни посматрачи изложени утицајима неконтролисаних историјских сила, или деловању моћника.
 - 1.2. Такође, постоји ризик да се одређене групе људи и њихова искуства приказују у контексту онога што им је учињено, из угла жртве, а не као учесника у догађајима, чиме се у великој мери игнорише оно што су урадили за себе. Сликовити примери ове појаве се односе на укидање ропства, еманципацију жена, или стицање и проширење права гласа.
- 2. Ученици могу наићи на потешкоће да се у већој мери идентификују са људима из прошлости.**
 - 2.1. За разлику од начелног учења о ропству, масовном страдању у Првом светском рату, или истребљивању милиона Јевреја током Холокауста, много је снажније искуство учења уколико се уђе у траг судбинама појединаца који су били робови, војници са именом и презименом, или чланови одређене јеврејске породице.

Када се промишља о начинима на које су својим делима обични појединци и групе људи обликовали историју друштва, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Вредновање демократије, правде, поштења и владавине права
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Самоефикасност
- ▶ Толеранција према двосмислености
- ▶ Аутономне вештине учења
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

4. ПРЕПОЗНАВАТИ ДА СУ ЉУДИ РАЗЛИЧИТЕ КУЛТУРНЕ, ВЕРСКЕ И ЕТНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ ЧЕСТО ДУГО ПРИСУТНИ У ДРУШТВЕНИМ ЗАЈЕДНИЦАМА

” Једна од главних особености Европе је њена етничка, језичка, културна и верска разноликост. Присуство мањинских група на одређеним територијама претходило је успостављању савремених државних граница. У културном, политичком, друштвеном, па и сваком другом смислу, прошлост највећег дела Европе је историја дуге интеракције различитих група људи. Инклузивни приступ у настави историје превазилази приступ заснован на приповедању приче која истиче само доминантне, већинске групе у друштву.

Смернице

- 1. Историја човечанства је прожета интеркултурализмом који подразумева да су се различите културе сусретале, а потом комуницирале и сарађивале.**
 - 1.1. Културе су по својој унутрашњој природи разноврсне, садрже одређене противуречности, динамичне су и због тога подложне сталним променама, док појединци, при том, могу имати развијену комплексну припадност различитим културама.
 - 1.2. Интеркултурне ситуације могу укључивати људе који долазе из различитих држава, који припадају различитим регионалним, лингвистичким, етничким или професионалним групама, или који се међусобно разликују по животним стиливима, роду, узрасту и генерацији, друштвеној припадности, образовању, професији, посвећености религији, сексуалној оријентацији, и сл.
- 2. Монокултурни, тј. етноцентрични програм наставе и учења историје представљао је део преовлађујућег културног модела који је различитости перципирао као опасне и проблематичне.**
 - 2.1. Образовање из предмета историја не би требало да занемари постојеће разноликости у друштву, нити да буде усмерено само на промовисање националног наратива који осликава историју највеће, или доминантне језичке и културне заједнице.
 - 2.2. Настава историје треба да буде инклузивна прихватањем чињенице да су „све културе укључене једна у другу; ниједна није изолована и потпуно аутентична, већ су све културе хибридне, разнородне, на задвиљујући начин посебне и по својој суштини немонолитне“.³

3. Said, E. (1995), *The politics of dispossession*. London: Vintage.

- 2.3. Укључивање историје мањина и аутохтоних култура у наставу историје важно је не само у разредима које похађају ђаци који припадају тим групама. Свим ученицима треба омогућити да разумеју различите начине на које су људи из различитих култура и заједница у прошлости допринели развоју на локалном, националном и глобалним нивоу.

Прихватањем чињенице да су људи различите културне, верске и етничке припадности дуго присутни у друштвеним заједницама, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Вредновање демократије, правде, поштења и владавине права
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Грађански дух
- ▶ Самоефикасност
- ▶ Толеранција према двосмислености
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Вештине слушања и опажања
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Језичке, комуникативне и вишејезичке вештине
- ▶ Вештине за сарадњу
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

5. ВРЕДНОВАТИ ВИШЕСТРУКЕ ИДЕНТИТЕТЕ „ДРУГИХ“ И НАС САМИХ

” Настава историје треба да прихвати разноликост унутар једне, као и између више група. Културни и други идентитети нису статични и монолитни, већ динамични и вишеструки. Смисао не треба да буде разградња постојећих традиција и колективног идентитета, већ да се програм наставе и учења историје усмери ка успостављању равнотеже између историје појединаца и заједнице.

Смернице

- 1. Проучавање историјских процеса у којима су се издвајале одређене групе на основу њихових својстава омогућиће младим људима да разумеју да:**
 - 1.1. Оправдања за издвајање одређених група на основу њихових својстава у односу на већину се обично заснивају на лажним митовима и традицијама о расној чистоти, или националној посебности.
 - 1.2. Разлике међу људима могу постати екстремне када један идентитет постане преовлађујући.
 - 1.3. Издвајање одређених група на основу њихових својстава јесте врста стереотипизирања према коме себе доживљавамо саставним делом уједињене и хомогене групе људи, представљене као „ми“, док су сви остали изван „наше“ групе суштински другачији и препознати су као „они“. „Они“ су обично инфериорни, слабији, потенцијално опасни, а насупрот њима „ми“ смо јачи или бољи (нпр. издвајање одређених група на основу њихових својстава се користи за оправдавање колонијализације или поробљавања).
- 2. Подучавање о вишеструким идентитетима људи:**
 - 2.1. Појам идентитет означава лични осећај поједница ко је и самоспознају, којима се придају значај и вредност. Већина људи користи низ различитих идентитета приликом описа себе, укључујући личне и друштвене идентитете.

- 2.2. Све већи број појединаца, посебно младих, ужива разноврсну културну припадност која захтева одређено сналажење у свакодневним ситуацијама. Њихов *сложени идентитет* се више не може ограничити на *групни идентитет* који је везан за неку посебну етничку, или верску групу.

Када вреднујемо различите идентитете „других“ и нас самих, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Поштовање
- ▶ Грађански дух
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Вештине слушања и опажања
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Језичке, комуникативне и вишејезичке вештине
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

6. ОБЕЗБЕЂИВАТИ ОДГОВАРАЈУЋЕ ИНСТРУМЕНТЕ ЗА ВРЕДНОВАЊЕ ИСТОРИЈСКИХ ИЗВОРА И СУПРОТСТАВЉАЊЕ МАНИПУЛАТИВНОЈ ПРОПАГАНДИ

” „(...) док је утицај гласина и измишљених садржаја у историји добро документован, (...) сведоци смо нечег новог: информацијског загађења на глобалном нивоу; широко распрострањене мотивације за стварање, ширење и конзумирање ових „загађених“ порука; појаву безброј садржаја и начина за њихово умножавање; појаву мноштва интернет платформи које постављају и репродукују ове садржаје; и вртоглаве брзине комуникације између вршњака који имају поверење једни у друге (...)

(...) визуелни прикази могу бити далеко убедљивији од било којих других облика комуникације, што их може учинити много моћнијим средством за преношење погрешних порука и дезинформација. Поред тога, постоји потреба да се људи едукују о начинима на који се слике користе у сврху манипулација и убеђивања у нешто (...) начин на који разумемо визуелне приказе и поруке се суштински разликује од начина на који размишљамо када читамо текст.“⁴

Смернице

1. **Историја развија критичко мишљење и пружа аналитичка средства за разоткривање и разградњу механизма манипулације.**
 - 1.1. За ефикасно коришћење дигиталних визуелних и писаних материјала који се користе у настави, ученици се служе вештинама аналитичког и критичког мишљења историјске науке, преко којих тумаче и процењују изворе информација. Да би извели засноване ставове о нечему ученици треба да пронађу, разумеју, направе избор и потом на одговарајући начин користе кључне историјске информације.
 - 1.2. Могућност да се вреднују и процењују мотиви, употребљивост, поузданост и веродостојност историјских извора и интерпретација, представља важан корак у спречавању манипулације и њеном ширењу.

4. Information Disorder, Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking, Strasbourg: Council of Europe (2017) Claire Wardle, PhD and Hossein Derakhshan. With research support from Anne Burns and Nic Dias. *Информацијски поремећај, Ка интердисциплинарном оквиру за истраживање и креирање секторске политике*. Извештај Савета Европе. Стразбур: Савет Европе (2017) , др Клер Вардл, Хосеин Деракшан. Уз истраживачку подршку Ане Бернс и Ник Диаса.

- 1.3. Коришћењем различитих и међусобно супротстављених извора у настави, ученицима се указује на то да су историјска тумачења привремена и подложна новим проценама, што представља суштинску заштиту од злоупотребе историје, јер се на такав начин спречава некритичко прихватање приказа историје којима се промовишу нетолерантне и ултранационалистичке, ксенофобичне, или расистичке идеје.
- 1.4. Све већа доступност визуелних извора увећава потребу да ученици буду у стању да критички читају фотографију, документарни филм, или емитовани видео и да праве разлику између „намерног“ и „ненамерног“ сведочења одређеног извора – шта визуелне представе приказују, а које поруке аутор фотографије, или филма жели да пренесе.

2. Подизање свести о потенцијалној злоупотреби електронских медија.

- 2.1. Наставници морају бити свесни да начин на који млади људи користе друштвене медије и тамо доступне визуелне изворе могу бити веома различити од начина које они примењују у учионици. Због тога треба да развију одговарајуће приступе у настави којима ће ученицима указати и на предности, али и на потенцијалне опасности коришћења електронских медија.

Приликом обезбеђивања одговарајућих инструмената за вредновање историјских извора и супротстављање манипулативној пропаганди, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и дрругим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Толеранција за двосмисленост
- ▶ Аутономне вештине учења
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Вештине слушања и опажања
- ▶ Језичке, комуникативне и вишејезишне вештине
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

7. УКАЗИВАТИ НА ИСТОРИЈСКА ПИТАЊА КОЈА БИ МОГЛА ДА БУДУ ОСЕТЉИВА ИЛИ КОНТРОВЕРЗНА

” У настави историје често постоји оклевање када треба да се расправља о догађајима који се доживљавају посебно болно, трагично, понижавајуће, или који изазивају одређене поделе. Постоји бојазан да би упућивање на њих могло поново отворити старе ране, погоршати поделе и изазвати трења како у учионици тако и ван ње. С друге стране, подједнако проблематични могу бити периоди славе, освајања, или превласти неке државе у прошлости. Начин на који се о њима учи може утицати на ставове ученика према суседима који би угрожавали афирмацију толеранције и мира. Такође, изостављањем историјских питања о догађајима који спадају у групу контроверзних или осетљивих, ученици ће стећи искривљен и нетачан приказ прошлости. Уколико се такве теме не обрађују на часовима историје, настаће празнине које могу бити употпуњене приказима сумњиве вредности који долазе из окружења ван учионице.

Смернице

- 1. Изучавање контроверзних и осетљивих питања омогућава да учење историје буде отворени наратив, а не затворена позитивистичка дисциплина.**
 - 1.1. Коришћење различитих и контрадикторних извора показује да је конструкција знања незавршен процес истраживања, а да се догађаји могу анализирати из различитих перспектива.
 - 1.2. Сагледавање међусобно супротстављених тумачења догађаја из прошлости на критички и аналитички начин, не подразумева сличан приступ у сагледавању савремених догађаја и питања.
- 2. Изучавање осетљивих и контроверзних питања омогућава ученицима боље разумевање не само прошлости, већ и савременог света.**
 - 2.1. Ученици уче како да дебатују о стварима на рационалан и миран начин, уз коришћење методолошких приступа који обезбеђују објективност [избегавање емотивног приступа/дистанцирање] да би се боље припремили за конструктивно ангажовање у демократским дискусијама и интеркултурном дијалогу.
 - 2.2. Ученици овладавају разумевањем природе и механизма сукоба и размишљају о начинима њиховог решавања.

3. Сматра се да је највећа препрека у настави историје отварање контроверзних питања која изазивају јаке емоције код ученика у учионици и ван ње.⁵

- 3.1. Наставници изражавају нелагоду због недостатка компетентности у решавању емоционалних ситуација приликом учења и наводе да основно образовање наставника на универзитету поред когнитивних треба да буде усмерено и на емотивне аспекте учења.
- 3.2. Окружење у којем се учи утиче на ангажовање ученика и на процес учења, што је посебно важно током вођења захтевних дијалога, или размене емоција, као и за стварање услова да ученици имају довољно самопоуздања како би исказали сопствена мишљења и неслагања око неке теме.

Приликом укључивања у наставу историјских питања која би могла да буду осетљива или контроверзна у настави историје, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Вредновање демократије, правде, поштења и владавине права
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксима
- ▶ Поштовање
- ▶ Грађански дух
- ▶ Одговорност
- ▶ Самоефикасност
- ▶ Толеранција за двосмисленост
- ▶ Аутономне вештине учења
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Емпатија
- ▶ Вештине за сарадњу
- ▶ Вештине за решавање сукоба
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

5. Савет Европе је публикувао Помоћни наставни материјал за наставнике о подучавању контроверзних питања кроз Образовање за демократско грађанство и људска права: <https://rm.coe.int/16806948b6>

8. УСКЛАЂИВАТИ КОГНИТИВНЕ, ЕМОЦИОНАЛНЕ И ЕТИЧКЕ ДИМЕНЗИЈЕ У НАСТАВИ И УЧЕЊУ ИСТОРИЈЕ

” Разумевање кључних концепата као што су разноликост, инклузивност и демократија, поред тога што укључује елементе знања, захтева прихватање емоционалне везаности и реакција ученика, посебно када се разматрају сложене историјски догађаји и појаве. У супротном, историју која се учи у школама ученици могу да доживе као неважну и неусклађену са њиховим животима. Дијалог између ученика и историје захтева да ђаци спознају себе тако што би се упознали са потребама људи из прошлости као и са условима у којима су живели. Укључивање емпатије у учење историје представља важан педагошки приступ којим се ученици оспособљавају за активно учешће у демократским друштвима. Да би настава историје била ученицима релевантна, требало би омогућити такво искуство учења које је повезано са њиховим личним тежњама, интересима и културним искуствима (лична релевантност), или да је на неки начин повезано са стварним изазовима, контекстом и важним питањима од општег, глобалног значаја (релевантност за живот).

Смернице

- 1. Препознавање снаге емоционалног као и рационалног, представља кључни елемент у подстицању интересовања и мотивисању самих ученика и за учење историје.**
 - 1.1. Ово је од посебног значаја за проучавање новије прошлости и за повезивање са савременим догађајима и изазовима.
 - 1.2. У наставни процес би требало укључити концепт мултиперспективности који би омогућио ученицима да сагледавањем кроз различите перспективе унапреде разумевање и критичко размишљање.
- 2. Историјска емпатија представља захтеван концепт за подучавање. Односи се на разумевање могуће мотивације и узрока који су довели до одређених историјских догађаја и поступака људи.**
 - 2.1. Да би овладали историјском емпатијом, ученици би требало да изучавају историјски материјал и стекну одређена знања о епохи која се изучава.
 - 2.2. Историјска емпатија не предвиђа идентификовање, или емоционално повезивање са нечијим ставовима, већ само омогућава разумевање поступака. Циљ развијања историјске емпатије у настави не би требало да буде изазивање емоционалних реакција код ученика.

2.3. Напредак у подучавању емпатичне свести код ученика није нужно линеаран, континуиран, или непосредан.

3. Вредности и морални кодекси се временом мењају.

- 3.1. Људи који су живели у различитим временима, као и они који су истовремено живели у различитим друштвима, имали су системе вредности и различите моралне кодексе на основу којих су процењивали поступке појединаца.
- 3.2. У прошлости су чињени злочини против човечности који превазилазе етичке границе не само свог, већ било ког времена. Упркос потенцијалним опасностима изражавања етичких судова о поступцима чињеним у прошлости, за наставнике је важно да развију јединствен и вишеслојан оквир тумачења чиме би олакшали вођење ученичких дебата, које би се односиле на етичке и моралне димензије историје.

Приликом усклађивања когнитивне, емоционалне и етичке димензије у настави и учењу историје, према предложеним смерницама, може се развијати следећа група компетенција за демократску културу:

- ▶ Вредновање људског достојанства и људских права
- ▶ Вредновање културне разноликости
- ▶ Вредновање демократије, правде, поштења и владавине права
- ▶ Отвореност према дрругим културама као и дрругим уверењима, погледима на свет и праксама
- ▶ Поштовање
- ▶ Грађански дух
- ▶ Самоефикасност
- ▶ Толеранција за двосмисленост
- ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања
- ▶ Емпатија
- ▶ Флексибилност и прилагодљивост
- ▶ Вештине за сарадњу
- ▶ Вештине за решавање сукоба
- ▶ Знање и критичко разумевање себе
- ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје

Преглед пројекта

Принцип	Кључна идеја	Елементи програма наставе и учења	Педагошки приступи	Развијане компетенције
1. Креирати флексибилне програме наставе и учења и интерактивне педагошке приступе који уважавају културне разноликости	Програм наставе и учења историје на државном нивоу треба да уважава социо-културне разноликости, а не да промовише једнодимензионалну културалност	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Релевантност за мањинске заједнице ▶ Прилагодљивост како би се одговорило потребама које се намећу променама у свету 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Подстицање свести о различитим културним и другим искуствима као и погледима на свет ученика ▶ Супротстављање размишљању заснованом на стереотипима 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Емпатија ▶ Флексибилност и прилагодљивост ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, културе, религије и историје
2. Подучавати и учити о сложеној историји демократије	Унапређивање разумевања демократије и демократских вредности би требало да усмерава и подучавање одређених садржаја, као и спровођење програма наставе и учења историје	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Историјат демократских покрета и институција у различитим контекстима ▶ Алтернативни, различити концепти демократије 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Учење о демократији, посредством демократских процедура, као и за живот у демократији ▶ Сарадничко учење засновано на искуству ▶ Оспособљавање ученика да буду слободни да истраже и искажу другачије погледе и доносе изборе засноване на доброј информисаности и рационалним одлукама 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права ▶ Поштовање ▶ Грађански дух ▶ Одговорност ▶ Самоефикасност ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Вештине слушања и опажања ▶ Емпатија ▶ Флексибилност и прилагодљивост ▶ Знање и критичко разумевање света: политике, права, људских права, култура, религије, историје

Принцип	Кључна идеја	Елементи програма наставе и учења	Педагошки приступи	Развијане компетенције
3. Осветљавати на који начин је деловање обичних појединаца и група људи обликовало историју друштва	Историја је више од приповести о моћним појединцима, припадницима најдоминантније групе у друштву	Приказати како су слободе (нпр. ослобађање од ropства, право гласа) оствариване делима оних којима су биле ускраћиване	Персонализовати прошлост тако што би се, на пример, пажња усмерила на искуство појединих миграната, уместо на сам феномен миграције	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Самоефикасност ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Аутономне вештине учења ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Емпатија ▶ Флексибилност и прилагодљивост ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије, и историје
4. Препознавати да су људи различите културне, верске и етничке припадности често дуго присутни у друштвеним заједницама	Значајна особеност Европе је дуготрајна размена између културно и етнички разноликих народа	Укључивање примера како је присуство мањинских заједница на одређеном простору претходило стварању држава у данашњим границама	Представити ученицима историјски временски оквир одговарајуће дужине	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Грађански дух ▶ Самоефикасност ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Вештине слушања и опажања ▶ Емпатија ▶ Флексибилности и прилагодљивоаст ▶ Језичке, комуникативне и вишејезичне вештине ▶ Вештине за сарадњу ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије и историје

Принцип	Кључна идеја	Елементи програма наставе и учења	Педагошки приступи	Развијане компетенције
5. Вредновати вишеструке идентитете „других“ и нас самих	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Припадност одређеној култури је само један део идентитета појединца ▶ Чланови заједнице поседују вишеструке, а не хомогени идентитет 	Усредсредити се на образовну улогу наставе историје у стварању колективног националног идентитета, а да се при томе не усађује осећај националне надмоћи, или националне виктимизације	Подучавање о „другима“ би требало да спречи издвајање одређених група на основу њихових својстава (становиште да смо „ми“ уједињена и недиференцирана група која је супериорна у односу на инфериорне и по „нас“ потенцијално претеће „њих“)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Поштовање ▶ Грађански дух ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Вештине слушања и опажања ▶ Емпатија ▶ Флексибилност и прилагодљивост ▶ Језичке, комуникативне и вишејезичне вештине ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије и историје
6. Обезбеђивати одговарајуће инструменте за вредновање историјских извора и супротстављање манипулативној пропаганди	Историја развија критичко мишљење и пружа аналитичка средства преко којих се разоткривају механизми манипулације и супротставља ултра-националистичким, ксенофобичним, или расистичким наративима	Обезбедити да настава историје обухвата фактографска (догађаји и појаве забележени у историјским изворима) и методолошка (вештине анализе, тумачења и презентације историјских извора и наратива) знања	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ученици треба да се укључе у истраживање доказа, пропитивање и проверу аутентичности и веродостојности историјских извора и наратива ▶ Користити предности и истовремено се заштити од опасности дигиталне комуникације 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Аутономне вештине учења ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Вештине слушања и опажања ▶ Језичке, комуникативне и вишејезичне вештине ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије, историје и медија

Принцип	Кључна идеја	Елементи програма наставе и учења	Педагошки приступи	Развијане компетенције
7. Указивати на питања која би могла да буду осетљива или контроверзна	Неопходно је успоставити равнотежу између потенцијалних опасности (искривљавање прошлости) и потенцијалне користи (боље разумевање савремених збивања у свету и природе сукоба) у обради осетљивих и контроверзних питања	Искључивање појединих историјских догађаја из програма наставе и учења историје не сме да буде засновано на тези да они представљају национално понижење, или да могу изазвати одређене поделе у друштву	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Узети у обзир потенцијалне страхове појединих ученика, као и бриге локалне или шире заједнице ▶ Усвојити одговарајуће наставне стратегије, методе (нпр. мултиперспективност, учење путем емпатије) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Поштовање ▶ Грађански дух ▶ Одговорност ▶ Самоефикасност ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Аутономне вештине учења ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Емпатија ▶ Вештине за сарадњу ▶ Вештине за решавање сукоба ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије и историје
8. Усклађивати когнитивне, емоционалне и етичке димензије у настави и учењу историје	Разумевање људских поступака у прошлости подразумева како знање о догађајима, тако и истраживање мотива и ставова појединаца	Прихватити снагу емоционалне, као и рационалне компоненте учења историје обезбеђивањем изучавања тема које покрећу кључна морална питања (нпр. верски прогони, геноцид, рат и мир)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Образовање за прихватање разноликости и за демократију укључује и развијање одређених ставова и вредности ▶ Олакшати вођење дискусије о системима вредности и моралним кодексима који су примењивани током времена 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Вредновање људског достојанства и људских права ▶ Вредновање културне разноликости ▶ Вредновање демократије, правде, поштења, једнакости и владавине права ▶ Отвореност према другим културама као и другим уверењима, погледима на свет и праксама ▶ Грађански дух ▶ Одговорност ▶ Самоефикасност ▶ Толеранција према двосмислености ▶ Вештине аналитичког и критичког размишљања ▶ Емпатија ▶ Флексибилност и прилагодљивост ▶ Вештине за сарадњу ▶ Вештине за решавање сукоба ▶ Знање и критичко разумевање себе ▶ Знање и критичко разумевање света: људских права, култура, религије и историје

Превод овог документа је припремљен уз помоћ средстава заједничког пројекта Европске уније и Савета Европе, “Квалитетно образовање за све.” Ставови и мишљења изражени у њему представљају одговорност аутора и ни на који начин не изражавају званичне ставове Европске уније ни Савета Европе.

Земље чланице Европске уније су одлучиле да удруже своја знања, ресурсе и судбине. Заједно су изградиле стабилно окружење, демократију и одрживи развој задржавајући културну разноликост, толеранцију и индивидуалне слободе. Европска унија је посвећена дељењу својих достигнућа и вредности са земљама и народима ван својих граница.

www.europa.eu

Превод суфинансирала
Европска унија

Савет Европе је водећа организација за људска права на континенту. Обухвата 46 држава, укључујући све чланице Европске уније. Све државе чланице Савета Европе потписале су Европску конвенцију о људским правима, споразум чији је циљ заштита људских права, демократије и владавине права. Европски суд за људска права надгледа примену Конвенције у државама чланицама.

www.coe.int

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE